

СТОРИНКА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

УДК 502.4:351:349.6

DOI <https://doi.org/10.32848/agrar.innov.2022.14.26>

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ НА ТЕРИТОРІЇ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ВАЛЕРКО Р.А. – кандидат сільськогосподарських наук

orcid.org/0000-0003-4716-0100

Поліський національний університет

ГЕРАСИМЧУК Л.О. – кандидат сільськогосподарських наук

orcid.org/0000-0002-3166-5588

Поліський національний університет

ФОМЕНСЬКИЙ Ю.Ю. – завідувач сектору з охорони тваринного світу відділу державної охорони природно-заповідного фонду

Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник,

студент II курсу магістратури факультет лісового господарства та екології

orcid.org/0000-0002-5626-0763

Поліський національний університет

ПІЦІЛЬ А.О. – кандидат сільськогосподарських наук

orcid.org/0000-0002-0962-574X

Поліський національний університет

Постановка проблеми. Екологічні проблеми, які загострилися в останні роки на глобальному та національному рівнях, спонукають до пошуку нових підходів до організації безпечної життєдіяльності та сталого розвитку України. Установлення національних екологічних інтересів наразі є важливим як теоретичним так і практичним завданням для багатьох відомств України, які здатні забезпечувати безпеку у галузі охорони довкілля та збалансованого природокористування. А ефективність забезпечення екологічної безпеки країни залежить від системної роботи багатьох державних органів, зокрема, органів, що забезпечують державний екологічний нагляд і контроль. Проте, слід відзначити, що недосконалість системи державного екологічного нагляду (контролю) органами державного управління у сфері охорони довкілля, наразі, потребує реформування та закріплення на законодавчому рівні з урахуванням євроінтеграційних процесів нашої держави.

Природно-заповідний фонд України – ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища. Знаходиться під державним управлінням Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України [1]. В Україні до складу природно-заповідного фонду входять 5 біосферних заповідників, 19 природних заповідників, 53 національних природних парки, а загалом налічується 8633 території та об'єктів природно-заповідного фонду, що становить 6,8 % площі країни [2]. Природно-заповідний фонд Житомирської області

займає 138213,1724 тис. га, що становить 4,6 % від загальної площі регіону, а тому здійснення державного нагляду у сфері використання об'єктів природно-заповідного фонду на Житомирщині, що гарантує збереження унікальних і типових природних ландшафтів та зменшення темпів втрат біорізноманіття, є питанням виключно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальність і значущість даного наукового дослідження підтверджується численними працями вітчизняних та зарубіжних учених, які вивчали історію формування та сучасний стан природно-заповідного фонду, зокрема й Житомирської області [3], основні його проблеми [4], фінансове забезпечення [5], просторове розміщення та методи управління [6], значення природно-заповідного фонду у галузі розвитку екологічного туризму [7] тощо. Наукові доробки, що присвячені проблемам державного нагляду у сфері природно-заповідного фонду, на нашу думку, у літературі висвітлено не достатньо [8, 9], що й зумовило вибір нами саме такої теми дослідження.

Мета статті. Таким чином, метою даного дослідження є вивчення особливостей здійснення державного нагляду у сфері використання об'єктів природно-заповідного фонду на території Житомирської області.

Матеріали та методика досліджень.

Інформаційною базою досліджень стали матеріали Державної екологічної інспекції Поліського округу щодо здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері використання об'єктів природно-заповідного фонду Житомирської області протягом 2019-2021 років.

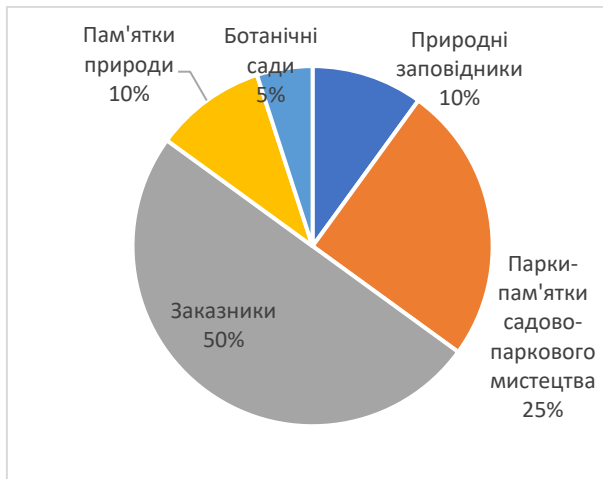
Графічні зображення результатів дослідження були створені за допомогою програмного забезпечення ArcGIS Pro.

Результати досліджень. Структура природно-заповідного фонду Житомирської області нараховує 242 об'єкти, 20 із яких відносяться до об'єктів загальнодержавного значення, а 222 – місцевого значення. Серед усієї кількості об'єктів ПЗФ найбільшу частину займають заказники, кількість яких становить 50 % серед об'єктів загальнодержавного значення та 74 % у структурі об'єктів місцевого значення (рис. 1).

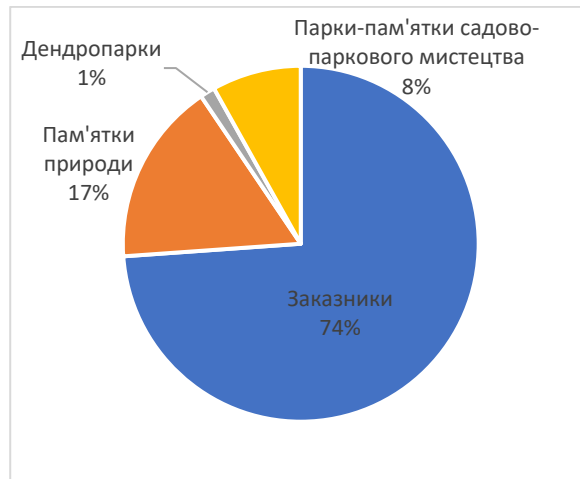
У розрізі адміністративно-територіальних одиниць області найбільша кількість об'єктів природно-заповідного фонду знаходяться на території Коростенського району – 103 об'єкти, а найменша їх

кількість на рівні 16 об'єктів у Бердичівському районі (рис. 2).

Згідно із Законом України «Про природно-заповідний фонд» та Положення «Про державну екологічну інспекцію України» здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у частині охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду покладається на Державну екологічну інспекцію, яка контролює додержання режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду, встановлює наявність лімітів і дозволів на спеціальне використання природних ресурсів, дотримання їх обсягів

а) кількість об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення

б) кількість об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення

Рис. 1. Структура природно-заповідного фонду Житомирської області станом на 01.01.2021 р.

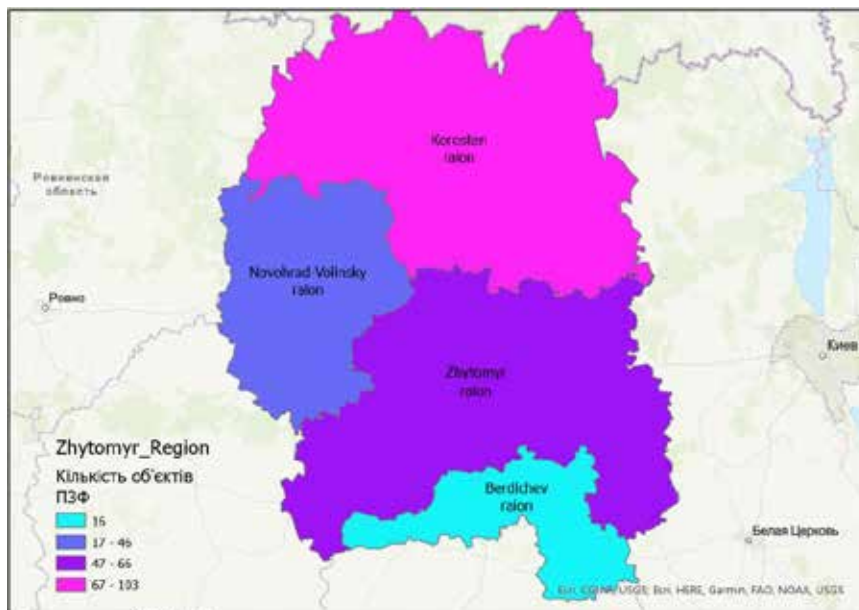

Рис. 2. Кількість об'єктів природно-заповідного фонду у розрізі районів Житомирської області, шт

та відтворення природних ресурсів у межах ПЗФ [10]. Періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) на підставі критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища встановлюється відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України [11]. Реалізацію повноважень Держекоінспекції у межах Житомирської області забезпечує Державна екологічна інспекція Поліського округу.

Управлінням державного екологічного нагляду (контролю) у Житомирській області протягом 2019-2021 років було здійснено 4504 ресурсних перевірок, 1,2 % серед яких становлять перевірки у сфері використання об'єктів природно-заповідного фонду (рис. 3).

Протягом 2019-2021 років державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища Поліського округу було складено 42 протоколи про адміністративне правопорушення (рис. 4), із яких 17 у 2019 році було направлено для розгляду у судові органи.

Загальна сума накладених штрафів за 2019 та 2021 роки становила 0,425 тис. грн, яка була стягнута у повному обсязі (рис. 5).

Загальна сума розрахованих збитків, заподіяних державі внаслідок порушення природоохорон-

ного законодавства у 2019 та 2021 роках становила 117,894 тис. грн (рис. 6).

Для відшкодування збитків протягом 2019 та 2021 року пред'явлено 4 претензії на загальну суму 50,251 тис. грн, з яких сплачено 46,2 % (рис. 7).

Серед головних порушень у межах природно-заповідного фонду виявлено незаконну порубку та пошкодження дерев. Зокрема, на території парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення ім. Міклухо-Маклая у 2019 році, що знаходиться на території Малинської громади сучасного Коростенського району виявлено незаконну порубку дерев без дозвільних документів, за що було розраховано збитки у розмірі 69,753 тис. грн, а матеріали передані до правоохоронних органів.

У 2021 році на території парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Юліно», що знаходиться на території Овруцької громади Коростенського району, у результаті позапланової перевірки виявлено незаконну порубку дерев, що потягло за собою пред'явлення претензії на суму 35,149 тис. грн. Претензія на суму 12,992 тис. грн. була пред'явлена за незаконну порубку та пошкодження дерев на території Поліського природного заповідника, який відноситься до об'єктів загальнодержавного зна-

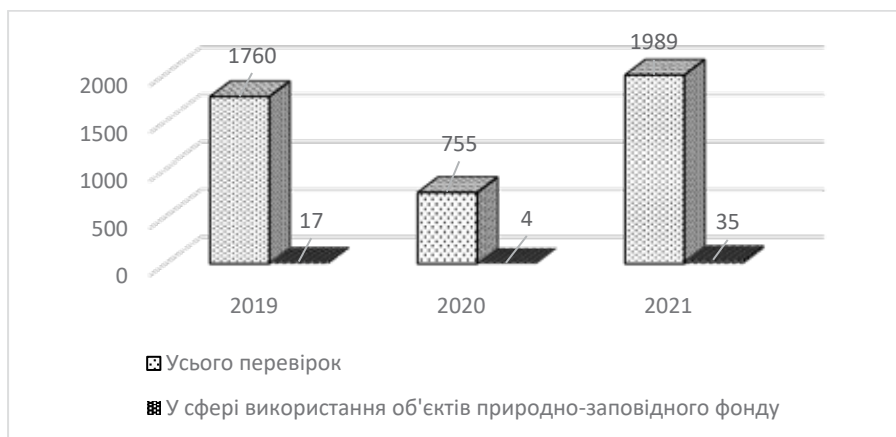

Рис. 3. Кількість заходів державного контролю, здійснених Управлінням державного екологічного нагляду (контролю) у Житомирській області протягом 2019-2021 років, шт

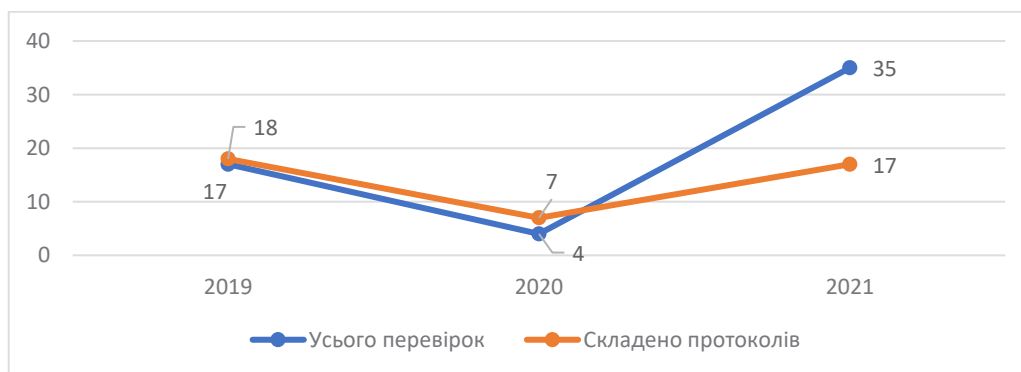
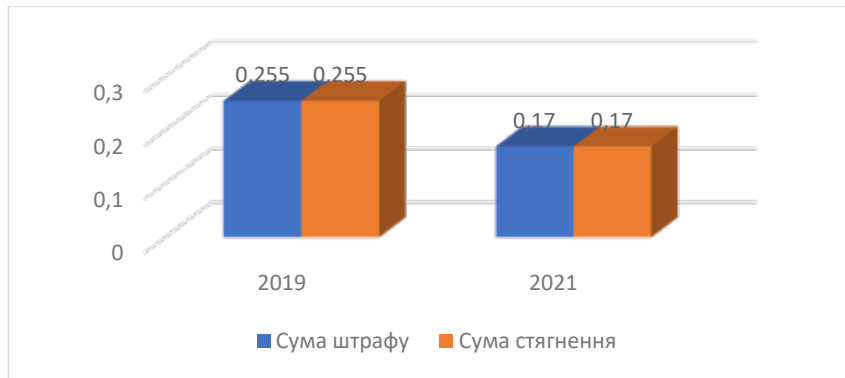
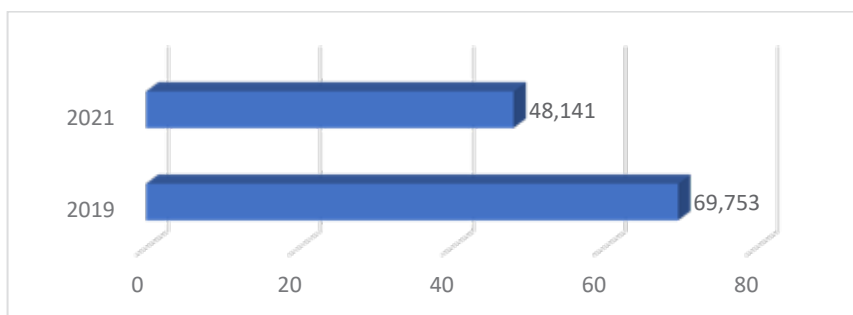

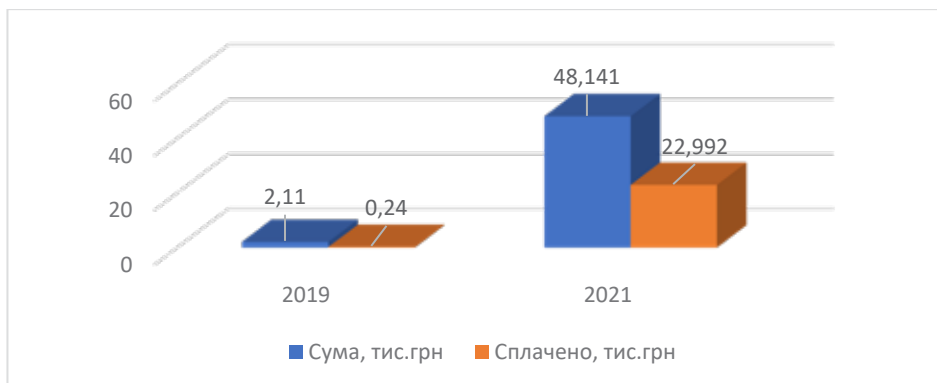
Рис. 4. Кількість складених протоколів про адміністративні правопорушення протягом 2019-2021 років, шт

Рис. 5. Суми нарахованих та стягнутих штрафів за порушення законодавства про природно-заповідний фонд, тис. грн.

Рис. 6. Розмір збитків, заподіяних державі внаслідок порушення природоохоронного законодавства, тис. грн.

Рис. 7. Суми пред'явлених та сплачених претензій, тис. грн.

чення і знаходиться на території Овруцької громади Коростенського району.

Висновки. Таким чином, у результаті здійснення заходів державного екологічного нагляду (контролю) у сфері охорони об'єктів природно-заповідного фонду Житомирської області, встановлено, що протягом 2019-2021 років державними інспекторами з охорони навколишнього середовища Державної екологічної інспекції Поліського округу було здійснено 56 перевірок, що становить 1,2 % від загальної кілько-

сті ресурсних перевірок по області. За результатами перевірок було складено 42 протоколи про адміністративні правопорушення, накладено штрафів на суму 0,425 тис. грн, які сплачено у повному обсязі, нараховано збитків загальною сумою 117,894 тис. грн та пред'явлено 4 претензії на загальну суму 50,251 тис. грн, з яких сплачено 46,2 %. Головними порушеннями при здійсненні перевірок виявились незаконна порубка та пошкодження дерев у межах природо-заповідного фонду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

- Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів : офіційний портал. URL: <https://mepr.gov.ua/timeline/Prirodnozaporovidniy-fond.html>.
- Природно-заповідний фонд України. URL: <https://wownature.in.ua/oberihaymo/pryrodno-zaporovidnyy-fond>.
- Андрійчук Т. В. Природно-заповідний фонд Житомирської області: історія формування, сучасний стан. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/31000/1-2020-159-161.pdf>.
- Нагірняк Т. Б., Калин Б. М. Дослідження основних проблем природно-заповідного фонду Львівської області та шляхи їх розв'язання. *Науковий вісник ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького*. 2017. т. 19. № 79. С. 105-110.
- Касперевич Л. В. Фінансове забезпечення природно-заповідних фондів України. *Вісник ЖНАЕУ*. 2016. Т. 2. № 1(54). С. 268-276.
- Yavorska V., Chyr N., Melnyk A., Hevko I., Chubrei O., Hryhoriev A. Spatial analysis of natural reserve fund of the Zakarpatska Oblast. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. 2021. № 30(3). P. 597-606. <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/112155>.
- Мельник А. В., Чир Н. В. Сучасні аспекти дослідження природно-заповідного фонду Закарпатської області як ядра для розвитку екологічного туризму. *Український географічний журнал*. 2019. № 3(107). С. 43-52. <https://doi.org/10.15407/ugz2019.03.043>.
- Referowska-Chodak E. The Organization of Nature Conservation in State-Owned Forests in Poland and Expectations of Polish Stakeholders. *Forests*. 2020. 11. 796. doi:10.3390/f11080796.
- Marchenko S. The legal Basis for control in the Sphere of Use and Protection of the animal World in Ukraine. *Przegląd Prawa administracyjnego*. 2018. 1. DOI: 10.17951/ppa.2018.1.99-108.
- Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 19.04.2017 № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-п>.
- Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів Державною екологічною інспекцією: Постанова Кабінету Міністрів України; Критерії, Перелік від 06.03.2019 № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2019-п>.
- stan [Nature reserve fund of Zhytomyr region: history of formation, current state]. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/31000/1-2020-159-161.pdf>. [in Ukrainian].
- Nahirniak T.B., Kalyn B. M. (2017). Pryrodno-zaporovidnyy fond Zhytomyrs'koyi oblasti: istoriya formuvannya, suchasnyy stan Doslidzhennya osnovnykh problem pryrodno-zaporovidnoho fondu L'viv'skoyi oblasti ta shlyakhy yikh rozv'yazannya [Research of main problems of the natural reservoir fund of the Lviv region and the ways of their solvency]. *Naukovyy visnyk LNUVMB imeni S. Z. Hzhys'koho [Scientific Messenger LNUVMB]*, 19(79), 105–110. [in Ukrainian].
- Kasperevych L. V. (2016). Finansove zabezpechennya pryrodno-zaporovidnykh fondiv Ukrayiny [Financial support of nature reserve funds of Ukraine]. *Visnyk ZHNAEU [Bulletin of ZhNAEU]*, 2, № 1(54), 268-276. [in Ukrainian].
- Yavorska V., Chyr N., Melnyk A., Hevko I., Chubrei O., Hryhoriev A. (2021). Spatial analysis of natural reserve fund of the Zakarpatska Oblast. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 30(3), 597-606. <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/112155>.
- Melnyk A. V., Chyr N. V. (2019). Suchasni aspekty doslidzhennya pryrodno-zaporovidnoho fondu Zakarpat-s'koyi oblasti yak yadra dlya rozvytku ekolohichnoho turyzmu [Modern aspects of research of the natural reserve fund of the Transcarpathian region as a core of the development of ecological tourism]. *Ukrayins'kyy heohrafichnyy zhurnal [Ukrainian Geographical Journal]*, 3(107), 43-52. [in Ukrainian].
- Referowska-Chodak E. (2020). The Organization of Nature Conservation in State-Owned Forests in Poland and Expectations of Polish Stakeholders. *Forests*, 11. 796. doi:10.3390/f11080796.
- Marchenko S. (2018). The legal Basis for control in the Sphere of Use and Protection of the animal World in Ukraine. *Przegląd Prawa administracyjnego*, 1. DOI: 10.17951/ppa.2018.1.99-108.
- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnu ekolohichnu inspektsiiu Ukrainy [On the approval of the Regulation on the State Environmental Inspection of Ukraine]: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine; Regulations on April 19, 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-п>. [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia kryteriiv, za yakymy otsiniuietsia stupin ryzyku vid provadzhennia hospodarskoi diialnosti ta vyznachaietsia periodychnist provedennia planovykh zakhodiv derzhavnoho nahliadu (kontroliu) u sferi okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha, ratsionalnoho vykorystannia, vidtvorennia i okhorony pryrodnykh resursiv Derzhavnoiu ekolohichnoiu inspektsiieiu [On the approval of the criteria by which the degree of risk from economic activity is assessed and the periodicity of planned measures of state supervision (control) in the field of environmental protection, rational use, reproduction and protection of natural resources by the State Ecological Inspectorate is determined]: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine; Criteria, Specification on March 6, 2019 № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2019-п>. [in Ukrainian].

REFERENCES:

- Ministerstvo zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrayiny : ofitsynnyu portal [Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine: official portal]. Available at: <https://mepr.gov.ua/timeline/Prirodnozaporovidniy-fond.html>.
- Pryrodno-zaporovidnyy fond Ukrayiny [Nature Reserve Fund of Ukraine]. Available at: <https://wownature.in.ua/oberihaymo/pryrodno-zaporovidnyy-fond>.
- Andriyuchuk T. V. Pryrodno-zaporovidnyy fond Zhytomyrs'koyi oblasti: istoriya formuvannya, suchasnyy stan [Nature reserve fund of Zhytomyr region: history of formation, current state]. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/31000/1-2020-159-161.pdf>. [in Ukrainian].
- Nahirniak T.B., Kalyn B. M. (2017). Pryrodno-zaporovidnyy fond Zhytomyrs'koyi oblasti: istoriya formuvannya, suchasnyy stan Doslidzhennya osnovnykh problem pryrodno-zaporovidnoho fondu L'viv'skoyi oblasti ta shlyakhy yikh rozv'yazannya [Research of main problems of the natural reservoir fund of the Lviv region and the ways of their solvency]. *Naukovyy visnyk LNUVMB imeni S. Z. Hzhys'koho [Scientific Messenger LNUVMB]*, 19(79), 105–110. [in Ukrainian].
- Kasperevych L. V. (2016). Finansove zabezpechennya pryrodno-zaporovidnykh fondiv Ukrayiny [Financial support of nature reserve funds of Ukraine]. *Visnyk ZHNAEU [Bulletin of ZhNAEU]*, 2, № 1(54), 268-276. [in Ukrainian].
- Yavorska V., Chyr N., Melnyk A., Hevko I., Chubrei O., Hryhoriev A. (2021). Spatial analysis of natural reserve fund of the Zakarpatska Oblast. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 30(3), 597-606. <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/112155>.
- Melnyk A. V., Chyr N. V. (2019). Suchasni aspekty doslidzhennya pryrodno-zaporovidnoho fondu Zakarpat-s'koyi oblasti yak yadra dlya rozvytku ekolohichnoho turyzmu [Modern aspects of research of the natural reserve fund of the Transcarpathian region as a core of the development of ecological tourism]. *Ukrayins'kyy heohrafichnyy zhurnal [Ukrainian Geographical Journal]*, 3(107), 43-52. [in Ukrainian].
- Referowska-Chodak E. (2020). The Organization of Nature Conservation in State-Owned Forests in Poland and Expectations of Polish Stakeholders. *Forests*, 11. 796. doi:10.3390/f11080796.
- Marchenko S. (2018). The legal Basis for control in the Sphere of Use and Protection of the animal World in Ukraine. *Przegląd Prawa administracyjnego*, 1. DOI: 10.17951/ppa.2018.1.99-108.
- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnu ekolohichnu inspektsiiu Ukrainy [On the approval of the Regulation on the State Environmental Inspection of Ukraine]: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine; Regulations on April 19, 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-п>. [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia kryteriiv, za yakymy otsiniuietsia stupin ryzyku vid provadzhennia hospodarskoi diialnosti ta vyznachaietsia periodychnist provedennia planovykh zakhodiv derzhavnoho nahliadu (kontroliu) u sferi okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha, ratsionalnoho vykorystannia, vidtvorennia i okhorony pryrodnykh resursiv Derzhavnoiu ekolohichnoiu inspektsiieiu [On the approval of the criteria by which the degree of risk from economic activity is assessed and the periodicity of planned measures of state supervision (control) in the field of environmental protection, rational use, reproduction and protection of natural resources by the State Ecological Inspectorate is determined]: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine; Criteria, Specification on March 6, 2019 № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2019-п>. [in Ukrainian].

Валерко Р.А., Герасимчук Л.О., Фоменський Ю.Ю., Піциль А.О. Особливості здійснення державного нагляду у сфері використання об'єктів природно-заповідного фонду на території Житомирської області

Метою дослідження було дослідження особливостей здійснення державного екологічного нагляду (контролю) у сфері використання об'єктів природно-заповідного фонду Житомирської області Управлінням державного екологічного нагляду (контролю) у Житомирській області протягом 2019-2021 років.

Методи. Під час проведення досліджень були використані статистичні дані головного управління статистики у Житомирській області та матеріали Державної екологічної інспекції Поліського округу щодо здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері використання об'єктів природно-заповідного фонду Житомирської області протягом 2019-2021 років.

Результати. Встановлено, що у структурі природно-заповідного фонду Житомирської області міститься 242 об'єкти, серед яких найбільшу частину займають заказники, а найбільша кількість об'єктів природно-заповідного фонду знаходяться на території Коростенського району, а саме 103 об'єкти.

Здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у частині охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду покладається на Державну екологічну інспекцію, реалізацію повноважень якої у межах Житомирської області забезпечує Державна екологічна інспекція Поліського округу. Управлінням державного екологічного нагляду (контролю) у Житомирській області протягом 2019-2021 років було здійснено 4504 ресурсних перевірок, 56 серед яких становлять перевірки у сфері використання об'єктів природно-заповідного фонду, на основі яких було складено 42 протоколи про адміністративне правопорушення. Загальна сума накладених штрафів внаслідок перевірок становила 0,425 тис. грн, яка була стягнута у повному обсязі, а загальна сума розрахованих збитків становила 117,894 тис. грн.

Висновки. За результатами перевірок пред'явлено 4 претензії на загальну суму 50,251 тис. грн, з яких сплачено 46,2 %, а головними порушеннями при здійсненні перевірок виявились незаконна порубка та пошкодження дерев у межах природо-заповідного фонду.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, збитки, штрафи, претензії, протокол про адміністративне правопорушення, державний нагляд (контроль), перевірки.

Valerko R.A., Herasimchuk L.O., Fomenskyi Yu. Yu., Pitsil A.O. Peculiarities of state supervision in the sphere of use of objects of the nature reserve fund in the territory of Zhytomyr region

The purpose of the study was to investigate the specifics of the implementation of state environmental supervision (control) in the field of use of objects of the nature reserve fund of Zhytomyr region by the Department of state environmental supervision (control) in Zhytomyr region during 2019-2021.

Methods. During the research, statistical data of the main statistics office in Zhytomyr Region and materials of the State Environmental Inspection of Polissky District were used regarding the implementation of state supervision (control) measures in the field of use of objects of the nature reserve fund of Zhytomyr Region during 2019-2021.

The results. It was established that the structure of the nature reserve fund of the Zhytomyr region contains 242 objects, among which the largest part is occupied by nature reserves, and the largest number of objects of the nature reserve fund are located in the territory of the Korosten district, namely 103 objects. State supervision (control) of compliance with the requirements of legislation in terms of protection and use of territories and objects of the nature reserve is entrusted to the State Environmental Inspection, whose powers are exercised within the Zhytomyr Region by the State Environmental Inspection of the Polissky District. During 2019-2021, the Department of State Environmental Supervision (Control) in Zhytomyr Oblast carried out 4,504 resource inspections, 56 of which are inspections in the field of use of objects of the nature reserve fund, on the basis of which 42 administrative offense protocols were drawn up. The total amount of fines imposed as a result of inspections was 0.425 thousand UAH, which was collected in full, and the total amount of calculated damages was 117.894 thousand UAH.

Conclusions. According to the results of the inspections, 4 claims were presented for a total amount of UAH 50.251, of which 46.2% were paid, and the main violations during the inspections were illegal felling and damage to trees within the nature reserve fund.

Key words: nature reserve fund, damages, fines, claims, administrative offense protocol, state supervision (control), inspections.